HISTORISK TIDSKRIFT

Med stöd av Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien

utgiven av

Svenska Historiska Föreningen

genom

TORVALD T:SON HÖJER

ANDRA FÖLJDEN, FJORTONDE ÅRGÅNGEN

— SJUTTIOANDRA ÅRGÅNGEN —

1952

STOCKHOLM 1952

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

520080

STRÖDDA MEDDELANDEN OCH AKTSTYCKEN

OMKRING STIKLESTADSLAGET

Olav den helliges arvedråpa av Sighvatur Þórðarson er den kilde som gir de mest værdifulle opplysninger om slaget på Stiklestad. Den er diktet få år efter slaget, og skalden må ha hatt godt kjennskap til emnet, da han var kongens rådgiver og trofaste venn.

Av Sighvats beretning er det klart at kong Olav rykket inn i Værdalen fra Sverige med en hær og mötte tröndernes forsvarsstyrker på Stiklestad. »Mikill stálgustur varð á Stiklastað», sier skalden.

»Det blev en voldsom kamp på Stiklestad. Freden blev slutt da krigerne med blanke hjelmer stormet nedover. Tröndernes merke fór frem midt i deres fylking. Der möttes djerve menn. Olav digre felte stridsmennene. Fyrsten sökte frem i brynje. Svearne, som fulgte östfra, stormet ut i den skinnende blodström med den gavmilde konge. Det er min sorg at kongen hadde for liten styrke östfra. Bönderne måtte seire fordi de var dobbelt så mange. Den kampglade skare gjorde ende på Olavs liv. Bönderne angrer nu denne gjerning.»[1]

Da kong Olav falt, var Sighvatur på Romaferd. Et av hans vers vitner om at han er blitt bebreidet for sitt fravær da han kom hjem igjen til Norge: »Gid Hvitekrist dömte mig til den hete ild til straff hvis jeg hadde den tanke å forlate Olav. Jeg er uskyldig i det. Jeg fór til Rom med fare. Derom har jeg tallrike vitnesbyrd. Jeg skjuler ikke sannheten.»[2]

På hjemreisen har skalden fått de förste nyhetene om slaget på Stiklestad. Selv beretter han slik om det:

Undr láta þat ýtar — drjúg varð á því dægri
eigi smátt, es máttit — (dagr náðit lit fögrum)
skæ-Njörðungum skorðu — orrustu frák austan
skýlauss röðull hlýja; — atburð, konungs furða.[3]

[1] Den norsk-islandske Skjaldedigtning, udg. af F. Jónsson (Kbh. 1912), B. I, s. 241.
[2] Skjaldedigtning, B. I, s. 252.
[3] Skjaldedigtning, B. I, s. 242.

Det er en forholdsvis enkel sak å oversette dette verset. »Menn kaller det et ikke lite under at den skyfri sol ikke kunne varme sjöfarerne. Stort blev den dag kongens dödsvarsel. Dagen fikk ikke sin fagre farge. Östfra hörte jeg om hendelsen under slaget.»

Dette verset handler altså om et under, som skal ha hendt på slagdagen. Det er åpenbart dette som skalden kaller »atburð orrustu» (hendelsen under slaget). Underet er at »dagen ikke fikk sin fagre farge» og at »den skyfri sol ikke kunne varme sjöfarerne».

Det er helt naturlig at datidens mennesker opfattet denne begivenhet som et »ikke lite under» og at Sighvatur fant det umaken værdt å dikte et vers om det. Han selv opfatter fenomenet som »furða konungs», d. v. s. varsel om kongens död. For oss står imidlertid skaldens beskrivelse av underet som en klar og nöktern skildring av de eiendommeligheter, som man ikke kan undgå å legge merke til ved et sterkt partielt solmörke på en klar dag. Disse er nettopp forandring av lysstyrken og fargeinntrykket (dagr náðit lit fögrum) og samtidig sterk nedsettelse av varmestrålingen fra solen (skýlauss röðull máttit hlýja). Ifölge astronomiske beregninger har et slikt solmörke inntruffet på Stiklestad den 31. august 1030.

Det ligger nærmest å tenke sig at Sighvats hjemmelsmenn har vært öyenvitner til solmörket på Stiklestad. De må da ha forlatt Norge uten å komme i kontakt med folk fra Nidaros eller Sör-Tröndelagen, hvor solmörket var totalt. Ifölge Snorri Sturlusons Olavssaga bodde Sighvatur i Tröndelagen, men var på hjemveien fra Rom da han först hörte om Stiklestadslaget.[1] Nettopp dette og den nevnte forutsetning om hjemmelsmennene forklarer hvorfor Sighvats skildring av underet under slaget er en treffende beskrivelse av et sterkt partielt solmörke på en klar dag, eller m. a. o. av det fenomen, som fandt sted på Stiklestad sommeren 1030.

Det er höyst sannsynlig at Sighvats hjemmelsmenn har vært deltagere i kong Olavs hærferd til Norge. Den slagne hær har selvfølgelig flyktet tilbake til Sverige. Fra Sverige har så Sighvatur fått den förste underretning om begivenheten. Derfor siger han: »Östfra hörte jeg om hendelsen under slaget» (»frák atburð orrustu austan»). Umiddelbart efter at Sighvatur fikk nyheten om Stiklestadslaget må han ha fremsagt sitt vers. Ialfall er det diktet för han kom til sitt hjem i Norge, for der vilde han ha fått skildringer av solmörket fra mange hold og bl. a. også av öyenvitner til det totale solmörke i Sör-Tröndelagen. Hans dikt ville da sikkert være blitt preget av disse skildringer. Han

[1] Saga Olafs Konungs ens helga (Kria 1853), s. 236.

ville selvfölgelig ikke ha unnlatt å gi sin skildring den störste effekt som han var i stand til uten å overdrive. Istedenfor å si at dagen ikke fikk sin fagre farge hadde han vel sagt at dagen blev forvandlet til natt. Istedenfor uttrykket »den skyfri sol kunne ikke varme» vilde han sannsynligvis ha valgt noe lignende som Einar Skúlason i kvadet Geisli »Den klare sol skinnet ikke da kongen endte sitt liv»,[1] — eller »solen skjulte sine stråler» som det heter i den såkalte legendariske Olavssaga.[2] Disse skildringer passer godt til det totale solmörke i Nidaros, men ikke til det partielle mörke på Stiklestad.

Hverken Einar Skúlason eller forfatteren til den legendariske Olavssaga glemmer å peke på likheten mellom kong Olavs og Kristi död. I denne parallell har vi forklaringen på at den landflyktige konge, som sökte å vinne sitt fedreland tilbake med en tildels hedensk hær, blev feiret som en helgen like efter sin död, såvel av fiender som venner. Det bibelkyndige presteskap har straks efter Stiklestadslaget vært oppmerksom på likheten mellom det mörke som evangelistene skildrer i samband ved Kristi korsfestelse og mörket da kong Olav falt, og i dette sett en åpenbaring om at den döde konge var »Guds mann», som den samtidige skald Þórarinn loftunga sier.[3] Vi ser også at Sighvatur i sin arvedråpa lovsynger kongens hellighet og undergjerninger:

»Et gull-lagt skrin er nu laget for min konge, han som hadde et edelt hjerte. Jeg priser kongens hellighet, han er nu hos Gud. Fra den rene konges hvilested går nu mangen mann rask med seende öyne, som kom blind dit. Vi bör holde Olavs messe i mitt hus uten mén, Gud gir ham kraft. Det sömmer sig å feire kongens hellighet, hvis död alle sörger over.»[4]

Mest påfallende er dog kanske Sighvats utsagn om kong Olavs fylking i Stiklestadslaget: »Ikke alle mennene trodde på Gud. Hæren blev delt i to. Kongen bad den kristne flokk stå på sin höyre side».[5] Heri har man villet se, og sikkert med rette, påvirkning fra bibelen på skaldens stoffbehandling. Desto merkeligere er det, at det ikke spores den minste innflytelse fra Kristi lidelseshistorie på verset om underet under Stiklestadslaget. Sighvatur opfatter endog fenomenet bare som et varsel om kongens forestående död. Således kommer vi igjen til samme slutning: Verset er diktet för kong Olavs hellighet blev anerkjent, det vil si kort efter hans fall.

[1] Skjaldedigtning, B. I, s. 442.
[2] Olafs saga hins helga, utg. av O. A. Johnsen (Kria 1922), s. 85.
[3] Skjaldedigtning, B. I, s. 301.
[4] Skjaldedigtning, B. I, s. 244—245.
[5] Skjaldedigtning, B. I, s. 244.

I Sighvats vers brukes en kjenning, som ikke finnes noget annet sted i de gamle kvad. Skalden kaller dem som opplevet underet i Stiklestadslaget »skæ-Njörðungar skorðu». Det kan vel være at Sighvatur selv er opphavsmannen til denne kjenning, og det er helt klart hvad den betyr: Sjöfarere eller skipsmannskap. Denne kjenning passer imidlertid like dårlig på den trönderske bondehær som på den svenske landhær, der fulgte kong Olav til Norge. Man kommer derfor på den tanke at Sighvatur ikke tenker på noen av disse to, når han nevner sjöfarere. Det siger også sig selv at kong Olavs hær ikke bare har bestått av svensker, selv om den kom fra Sverige. Både nordmenn og islendinger har selvsagt tatt del i kampen på kong Olavs side. Især må en regne med en forholdsvis stor deltagelse av islendinger i slaget.

I Konungsbók, hovedhåndskriftet av den islandske fristatsloven Grágás, er bevaret en kilde fra slutten av det 11. århundrede, som gir meget værdifulle opplysninger om islendingenes forhold til kong Olav ved slutten av hans regjeringstid. Kildens overskrift er: »Om islendingenes rettigheter i Norge».[1] Av innholdet fremgår at det her er tale om en overenskomst eller traktat, selv om slutningsordene er disse:

»Den rett og den lov gav Olav den hellige islendingene, som her er merket. Biskop Gissur og Teitur hans sönn, Markús, Hreinn, Einar, Björn, Guðmundur, Daði, Hólmsteinn avla ed på at biskop Isleifur og menn med ham svor til den rett, som her er anfört, at den rett eller en ennu bedre gav Olav den hellige islendingene».

Biskop Ísleifur, biskop Gissurs far var födt ca. 1005 og har derfor utvilsomt hatt godt kjennskap til de rettigheder som hans landsmenn nöd i Norge i kong Olavs senere regjeringsår. Selv var Gissur kjöpmann og deltok i handelsferder til utlandet för han fulgte sin far i biskopsembedet året 1082.

Traktaten begynner med disse ord: »Islendinger skal ha haulds rett i Norge», d. v. s. samme rett til böter for personlige fornærmelser som en odelsbonde. En tilsvarende bestemmelse om disse höyst eiendommelige særrettigheter finnes også i Gulatingsloven, hvor det heter:

»Islendinger har haulds rett når de er på handelsferder, inntil de har bodd her i tre vintrer. Da skal han ha slik rett som menn bærer ham vitne om. Alle andre utenlandske menn som kommer hit til landet, de har bonderett, medmindre det bæres vitne for dem om noe annet».[2]

Av den aller störste betydning for å belyse forholdet mellom islendingene og Olav den hellige er traktatens 6. paragraf. Den lyder slik:

[1] Grágás, udg. af V. Finsen (Kbh. 1852), I, s. 195.
[2] Norges gamle Love indtil 1387 (Kria 1846), I, s. 71.

»Islendinger er skyldige til å dra i krig med kongen når det er visshet for at en fiendtlig hær er i Norge og full leding er ute. Da skal hver tredje mann bli tilbake, men to gå med. Norge er islendinger pliktige til å forsvare med kongen, men ikke er de pliktige til lengre krigstog.»

Videre ser vi i traktaten at arv efter en islending i Norge skal ikke, som efter andre utlendinger, være tilfallen kongen, såfremt arvelateren hadde söskenbarn eller nærmere frender. Islendingene hadde lov til å hugge alt det tömmer de ville i kongens skoger. Gods som de hadde erhvervet sig i en annen konges rike, måtte ikke tas fra dem. Dessuten synes de å ha nytt store forrettigheter i Norge, hvad angår toll og andre avgifter.

Det er ingen grunn til å tvile på at traktaten skriver sig fra kong Olavs regjeringstid, og av dens innhold kan en lære meget. Islendingene har dengang drevet en ganske betydelig handel med andre land og sökt til Norge i store flokker på sine handelsferder. Ellers ville den omtalte traktat ikke være blitt sluttet. En ser at kong Olav har regnet med en meget betydelig stötte av de islandske kjöpmenn hvis det kom til krig i Norge. Og det er let å forstå hvorfor kongen sikrer sig islendingenes verneplikt i vederlag for de helt forbausende privilegier, som han gir dem. Bakgrunnen er kong Olavs frykt for et angrep av Knut den mektige og for opprör i Norge. Efter å ha inngått denne traktat med kong Olav må islendingene i höyeste grad ha vært interesserte i at han kom til å beholde makten i sitt land. Kong Olav har vel ikke hatt pålitteligere forbundsfeller å stötte sig til enn de islandske sjöfarere, som besökte Norge på sine handelsferder.

Efter Knut den mektiges Norgesferd året 1028 og kong Olavs flukt til Sverige har de islandske kjöpmenn neppe vært vel anskrevne i kong Knuts rike. I Danmark og Norge måtte man være forberedt på at krigen kunne bryte ut igjen nårsomhelst og at kong Olav med svenskenes hjelp vilde forsöke å vinne Norge tilbake, hvilket jo også blev tilfelle. Da måtte man også gå ut fra at islendingene ville fylke sig under kongens merke i overensstemmelse med sin traktatbundne verneplikt og på grunn av egne interesser.

De islandske oldsaker vitner om at det har vært et ganske livlig handelssamkvem mellom svensker og islendinger i sagatiden. Traktatens bestemmelse om det gods som islendingene erhvervet sig i en annen konges rike, sikter sannsynligvis först og fremst til varer de brakte med fra Sverige. I det desennium da overenskomsten blev gjort, var Norges og Sveriges konger forbundsfeller og venner. Begge

fryktet de kong Knuts planer, som syntes å gå ut på å vinne herredömmet over alle de nordiske land. Av samtidige kilder fremgår at kong Olav og den svenske konge Anund Jakob var i krig med kong Knut omkring og efter året 1025. Om den hær som fulgte kong Olav på hans siste ferd til Norge, sier Adam av Bremen: »Understöttet av den svenske konge ..... samlet han en hel vepnet styrke bestående av svensker og islendinger.» En kan gå ut fra at det sjelden eller aldri har vært så mange islendinger i Sverige som nettopp sommeren 1030, siden ufreden må ha gjort deres handelsferder til Norge, Danmark og England i höy grad utrygge.

Adams beretning om kong Olavs siste kamp om Norge er langt fra feilfri. Likevel kan man ikke uten videre forkaste hans utsagn om islendingenes deltagelse i Norgesferden. En av Adams hjemmelsmenn, Svein Estridson, skal ha oppholdt sig hos den svenske konge da kong Olav samlet hæren i Sverige. Våren 1056, knapt tyve år för Adam skrev sin bok, kom Isleifur Gissurarson, som senere avla eden om kong Olavs overenskomst med islendingene, til Bremen og blev der viet til biskop over Island. Det meste Adam forteller om Island og islendingene, synes å stamme fra Isleifur. Således har Adam hatt gode muligheter til å vite hvilke folk det var, som stöttet kong Olav i hans siste kamp. Hvis han derimot ikke hadde hatt kjennskap til islendingenes deltagelse i kong Olavs ferd til Norge, er det helt uforklarlig hvordan det kunde ha falt ham inn å nevne dem spesielt ved siden av svenskene.

Viktigst er det dog hvor godt Sighvats uttalelser om kong Olavs hærfölge i Stiklestadslaget passer sammen med Adams beretning. Svenskene nevner han med klare ord, og ingen kjenning kunde höve islendingene som sökte over verdenshavet til fastlandet, bedre enn skæ-Njörðungar skorðu. Når en så tar med i betraktning at Sighvatur selv var islending, er det forståelig at han tenkte særskilt på sine landsmenns deltagelse i Stiklestadslaget da han diktet verset om underet. Især var dette opplagt, hvis det var islendinger på hjemvei fra Sverige som brakte ham de förste nyhetene om underet og kong Olavs fall, og det må en si er höyst sannsynlig.

Snorri siterer i sin Olavssaga et vers, som skalden Gissur Gullbrá skal ha diktet för Stiklestadslaget. I dette vers egger skalden menn til å slutte sig til kong Olav, som har strid i vente. Han sier: »Lad folk höre det ord. Bondens datter skal ikke noensinde höre mig uglad, skjönt de kloke krigere venter kamp. Lad os være kongen i östen til hjelp i striden.»[1]

[1] Saga Olafs Konungs ens helga, s. 207.

Efter Snorris sigende skal Gissur og to andre islandske hirdskalder ha falt i Stiklestadslaget. En ser av versets innhold at det må være diktet i Sverige da kong Olav samlet sin hær, og en kan da vel gå ut fra at skaldens eggende ord er rettet til islendinger som oppholdt sig der. Det er dem som har lært verset og siden gjort det kjent på Island. Det samme er antagelig tilfelle med det vers som Sighvatur diktet om underet i Stiklestadslaget.

De to kjennsgjerninger *at* Olavsmessen er blitt feiret den 29. juli like fra de nærmeste årtier efter kong Olavs död og *at* solmörket den 31. august 1030 inntraff under slaget på Stiklestad, lar sig godt forlike. Det kildested som gir nöklen til lösningen av problemet finnes i den legendariske Olavssaga, kapitel 101. Der bestemmes tidspunktet for Olav den helliges död på följende måte: »En þá var liðið frá burð Krists drottins vors þús hundrað vætra oc IX vætr oc XX oc CC vætra»:[1] Da var det hengått fra Kristi, vår herres, födsel tusen vintrer og ni vintrer og tyve og to hundre vintrer, d. v. s. 1229 vintrer. Ifölge dette skulle Stiklestadslaget ha stått i sagaskriverens egen tid. Selvfölgelig er denne tidsbestemmelse for slaget ikke kommet til oss i sin oprinnelige form. Det er klart at en feilskrivning har funnet sted i de siste ordene »CC vætr» og det er lett å se hvori denne feil består. Her skal det stå: CC nætr istedetfor CC vætr. Forfatteren går åpenbart ut fra at kong Olav er död året 1030, på årets 201. dag, altså mandagen 20. juli 1030.

Det er et urokkelig faktum at Stiklestadslaget er satt til den 20. juli 1030 i Olavssagaen. Beviset finnes i sagaens forangående kapitel hvor kong Olavs translasjon omtales. Efter å ha gjengitt den gamle tidsangivelse, som allerede finnes i Einar Skúlasons kvad Geisli, at kongens lik lå i jorden ett år og fem dager för translasjonen, fortsetter sagaskriveren med den ellers ukjente mirakelfortelling at biskop Grimkell lot liket begrave igjen, og at dette hevet sig opp av jorden for annen gang ni netter senere, på Stephansmessedagen. Regner en tilbake fra Stephansmessen den 3. august 1031, kommer en igjen til mandagen 20. juli 1030 som Olav den helliges dödsdag.

Likesom mirakelhistorien om de ni netter, finnes datoen 20. juli for Stiklestadslaget ellers ikke noensteds i de gamle kilder. Det kan en også neppe vente, da denne tidsbestemmelse fullstendig bröt med den århundregamle kirkelige tradisjon, som stadig fikk næring og stötte ved de årlige minnefester, den 29. juli, om kong Olavs död. Derfor må en anta at det har vært en meget værdifull kilde, som Olavssagaens forfatter har stöttet sig til, da han forkastet 29. juli som kongens

[1] Olafs saga hins helga, s. 91.

dödsdag. Ut fra sammenligning mellom de forskjellige tidsangivelser for kong Olavs fall i det bevarte kildemateriale kan en slutte sig til hvordan den tapte kilde har tidfestet Stiklestadslaget. Som vi snart skal se er kongens dödsdag blitt satt til mandagen 1029 vintrer og 209 netter efter Kristi födsel.

Nu er det ganske visst så at når en går ut fra årsbegynnelsen 1. januar, så kan en slik tidsbestemmelse gi datoen 29. juli. Denne dag var imidlertid ikke mandag, men onsdag året 1030. Herfra stammer forvirringen i de middelalderlige kildeskrifter om året og dagen for Stiklestadslaget. Da de gamle kildeforfattere, vistnok först i den senere halvdel av det 12. århundrede, blev oppmerksom på at den 29. juli 1030 falt på onsdag, blev de stillet overfor tre muligheter ved fortolkningen av tidsangivelsen mandagen 1029 vintrer og 209 netter efter Kristi födsel: For det förste å beholde mandagen og årstallet 1030, men slöyfe datoen 29. juli, hvilket Olavssagaens forfatter bevislig gjör. For det andet å beholde årstallet 1030 og datoen 29. juli men slöyfe mandagen. For det tredje å beholde mandagen og datoen 29. juli men slöyfe årstallet 1030. Og man stöter nettopp på sporene av alle disse tre varianter i kildeskrifter, som stammer fra årtierne omkring 1200.

Som vi alt har sett, flytter Olavssagaens forfatter kongens dödsdag ni netter tilbake og skriver derfor 200 netter istedenfor sin kildes 209 netter. På den måte kommer han til årets 201. dag eller 20. juli. Ved å velge denne dag beholder han sin kildes angivelse av ukedagen mandag som kong Olavs dödsdag og får samtidig plass for mirakelhistoriens ni netter i tidsrummet fra kongens död til Stephansmessedagen, 3. august 1031.

Den alminnelige mening er at forfatterne til Olavssagaen og Ágrip af Noregskonungasögum og Theodricus Monachus har satt Olav den helliges död til året 1029. Hvad de to förstnevnte forfattere angår, savner dette ethvert grunnlag. Begge bestemmer de tidspunktet for kongens död på den eiendommelige måte at de oppgir tidsavstanden fra Kristi födsel til Stiklestadslaget som 1029 fulle kalenderår. De nevner slett ikke årstall i denne forbindelse. Av Ágrips opplysninger om de norske kongers regjeringsår efter kong Olavs död ser man også at dets forfatter går ut fra at Stiklestadslaget har stått året 1030. I en passus som er nesten enslydende med Olavssagaens tekst, beretter Ágrips forfatter om kong Olavs alder og regjeringstid og tidsavstanden mellom Kristi födsel og kongens död.[1] Den eneste nevneverdige forskjell er den,

[1] Fornmanna sögur (Kbh. 1835), X, s. 400.

at han i motsetning til Olavssagaens forfatter slöyfer de overskytende netter, som utgjorde en del av året 1030. Det har han nok gjort fordi han var oppmerksom på motsigelsen mellom sin kildes opplysning om at kong Olav falt på en mandag og at han falt på årets 210. dag, som Ágrips forfatter har visst var onsdag året 1030.

Theodricus Monachus har derimot tatt standpunkt til problemet og dog med et visst forbehold hvilket fremgår av följende passus: »Occubuit autem beatus Olavus quarto Kalendas Augusti, quod tunc erat quarta feria, anno ab incarnatione Domini millesimo vicesimo nono, ut nos certius indagare potuimus.»[1] Her har man trodd at Theodricus gjorde sig skyldig i en motsigelse når han samtidig hevdet at kong Olav falt året 1029 og at onsdagen 29. juli var hans dödsdag, idet den 29. juli falt på tirsdag året 1029. Denne motsigelse bör dog ikke skrives på Theodricus' regning. Likesom forfatterne av Ágrip og Olavssagaen går han ut fra at 1030 er kong Olavs dödsår. Hos Theodricus passer årstallet 1029 på ingen måte til hans övrige tidsbestemmelser. Han lar kong Svein Alfivason regjere i Norge i fire år, regnet fra kong Olavs död, Magnus den gode 11 år, Harald hårdråde 20 år, Magnus hans sönn ett år, Olav kyrre 27 år og Magnus barfot 10 år. Sammenlagt gjör dette 73 år. Denne tidsavstand mellom Stiklestadslaget og Magnus barfots fall stemmer med Ágrip og Ari fróðis tidsregning i Íslendingabók. Når så Theodricus med ordene quod tunc erat quarta feria legger særskilt vekt på at 29. juli var onsdag, er saken klar, da dette passer for årstallet 1030, men ikke for 1029. Theodricus må ha anvendt samme dateringsmåte som Olavssagaens og Ágrips forfattere og fremholdt at kong Olav falt 1029 år efter Kristi födsel. Dette er siden blitt forandret til året 1029. Og en kan si at sådan måtte avskrivere opfatte Theodricus' tidsangivelse. Vi ser jo at selv de lærdeste kildekritikere har forstått parallellstedene i Ágrip og Olavssagaen på samme vis. Sin kildes 209 netter omskriver Theodricus til quarto Kalendas Augusti, og fremhever samtidig at denne dag var onsdag. Med andre ord: Theodricus velger fortolkningsvarianten å slöyfe mandagen, men beholde datoen 29. juli og årstallet 1030.

Det siger sig selv at Olav den helliges dödsår 1030 fra begynnelsen av må ha vært kjent av adskillige lærde. Man finner da også kongens död riktig tidfestet hos angelsaksiske annalister i det 11. århundrede og den litt yngre Ari Þorgilsson fróði. I nordiske kilder forekommer den förste avvikelse fra det riktige dödsår i den norske Olavslegenden, som er skrevet i årene omkring 1180. Der sies det at kong Olav döde

[1] Monumenta historica Norvegiæ, udg. av G. Storm (Kria 1880), s. 42.

onsdagen 29. juli 1028.[1] Nu er det så, at 1028 er det år, nærmest 1030, da 29. juli faller på mandag. Likesom Theodricus og forfatterne til Ágrip og Olavssagaen har Olavslegendens forfatter kjent og benyttet tidsangivelsen: Mandagen 1029 vintrer og 209 netter efter Kristi födsel, og valgt den tredie forannevnte fortolkningsvariant, å slöyfe årstallet 1030. Siden har en avskriver villet korrigere tidsbestemmelsen og har fremhevet onsdag som kong Olavs dödsdag. En tilsvarende motsigelse finnes også i den legendariske Olavssaga, hvor det et sted heter at kongen falt på en onsdag.

Alle de fire kildeskriftene, som nu er blitt omtalt, synes å være nöye knyttet til Tröndelagen. En kan derfor formode at tidsbestemmelsen mandagen 1029 vintrer og 209 netter efter Kristi födsel har stått i en tröndersk kilde. Og da kommer en uvilkarlig til å tenke på den nu forlengst tapte »Translatio sancti Olavi».[2] Theodricus antyder denne kilde når han beretter om kong Olavs translation. I Ágrip og Olavssagaen er tidsavstanden mellom Kristi födsel og kong Olavs död nevnt i forbindelse med Alfivatidens uår og kongens skrinlegning og mirakler. Dette tyder på at tidsangivelsen mandagen 1029 vintrer og 209 netter har stått i en kilde, som berettet om kong Olavs jertegn og helgenkåring.

Det har ikke bare vært i Tröndelagen at den gamle og eiendommelige datering av kong Olavs död har voldt hodebrudd. Også i Island har man prövet på å fortolke den. Og selvfölgelig opfattet islendingene to hundrede og ni netter som 249 netter, da de pleiet å regne 120 enere i hundredet. Ifölge deres regningsmåte kom kong Olavs död til å falle på 7. september. Hvis man gikk ut fra at kongen falt året 1028 på en mandag, lå det nærmest å velge 9. september som kongens dödsdag, og likeledes om forutsetningen var at denne dag var en onsdag året 1030.

Den 9. september oppföres som kong Olav Tryggvasons minnedag i de islandske nekrologier.[3] Derimot sier munken Oddur Snorrason i sin saga om Olav Tryggvason, at minnedagen om dem som falt i Svolderslaget blev feiret 10. eller 11. september.[4] I Kristnisaga nevnes både 9. og 10. september som dagen for Svolderslaget, og likeledes årstallet 1000.[5] Med störst bestemthet fastslås dog datoen for slaget ved Svolder i den yngre Olav Tryggvasons saga. Der står: »Det sies at slaget stod

[1] Monumenta historica Norvegiæ, s. 131—132.
[2] Monumenta historica Norvegiæ, s. 44.
[3] Íslenzkar ártíðaskrár (Kbh. 1893—1896), s. 30, 86, 91.
[4] Fornmanna Sögur, X, s. 367.
[5] Biskupa Sögur (Kbh 1858), I, s. 25, 32.

mandagen 9. september. Det er en natt efter den övre Mariamesse.»[1] Dette passer for årstallet 1000, for da falt Mariamessedagen, 8. sept., på söndag. Likevel er det vanskelig å tenke sig at noen som helst tradisjon fra århundredeskiftet 1000 kan ha holdt sig om datoen for Svolderslaget. Og tar en nu i betraktning at 9. og 11. september år 1000 falder henholdsvis på mandag og onsdag og at kildeforfatterne öyensynlig har vaklet mellem valget av de samme to ukedager for Svolderslaget som også skiftevis blev regnet for Olav den helliges dödsdag, er sammenhengen klar. Tidsbestemmelsen om Olav Haraldssons död er blitt overfört på Olav Tryggvason og Svolderslaget.

Går man ut fra tidsangivelsen mandagen 1029 vintrer og 209 netter efter Kristi födsel er det altså lett å forklare hvorfor de nordiske kilders motstridende bestemmelser av tidspunktene for begge Olavenes fall måtte oppstå. Tilsammen viser de derfor at denne tidsangivelse har eksisteret.

Den eiendommelige og meget primitive dateringsmetode viser ennvidere at tidsangivelsen må stamme fra tiden för den kirkelige tidsregning fikk ordentlig innpass hos Nordens presteskap. Og da vi tillike ser at de gamle forfattere har tillagt tidsangivelsen en meget stor kildeværdi, så kan det neppe være tvil om at den har vært å finne i innberetningen til de kirkelige myndigheter, som skulle autorisere den årlige minnedag for helgenkongens död. Disse har imidlertid ikke lagt samme forståelse i dateringen: 1029 vintrer og 209 netter efter Kristi födsel som forfatteren av innberetningen. De har fastsatt Olavsmessen til 29. juli, som ganske riktig var årets 210. dag.

Tar en derimot Kristi födselsdag, 25. desember, som utgangspunkt istedenfor 1. januar og regner nettenes antall i store hundreder, får en ved omregning av den omtalte datering 31. august 1030, *som var mandag*.

Og den dag inntraff på Stiklestad det solmörke, som Sighvatur Þórðarson skildrer så treffende i sitt vers.

[1] Fornmanna Sögur, III, s. 11.

Barði Guðmundsson.